

Arttu Tolonen

Ihmiskohtalotiivistettä

KUN ROCKLYRIIKALLE HAETAAN olemassaolon oikeutusta popkulttuurinarkomaaniipiirien ulkopuolella, läntisen kulttuurin vuosituhantisessa kaaressa, perinteisin tapa lähestyä ongelmaa on käsitellä sitä runoutena. Sen voi tehdä uskottavasti puhumalla esimerkiksi Bob Dylanista tai Leonard Cohenista tai epäuskottavasti siteeraamalla Jim Morrisonia. Yleisön voi hämmentää latelemalla sivukaupalla Chuck D:tä. Lou Reedin sanoitusten lukeminen kovakantisesta kirjasta kaupan upottavassa nojatuolissa, espressokoneen poristessa parin metrin päässä, oli kokemuksena pettymys. Sama toistuu jossain määrin jokaisen mainitun kirjoittajan kohdalla. Esittävä runous on oma, vimmainen lajinsa, oli kyseessä sitten rock-lyriikka tai *poetry slamit*. *That voodoo that you do* jää yhtä kanankoipea tai kalkkarokäärmeensydäntä vaille täydellisesti toimivaa kokonaisuutta.

Harvinaisempi mutta varmasti vähintään yhtä hedelmällinen tapa lähestyä rock-lyriikkoja on käsitellä niitä proosana: lauluja novelleina tai miksei romaaneina. Kun proosana sivukaupalla tilaa vievä ihmiskohtalo onnistutaan tiivistämään rivimäärään, joka taipuu kolmesta kuuteen minuuttia musiikkia, instrumentaaliosineen, vertautuu se suoritukseksi kenen tahansa kulttuurisankarin saavutuksiin.

Eivät lyriikat silloinkaan kovin usein seiso omillaan, suurina teoksina sävellyksellisen kontekstinsa ulkopuolella, eikä niitä ole sellaisiksi tarkoitettukaan. Siitä huolimatta popsävellykseen tiivistetyistä tekstistä voi parhaimmillaan löytää kaiken sen syvyyden, joka vetää meidät kerta kerran jälkeen romaanien ja elokuvien pariin.

Camper Van Beethoven aloitti uransa tekemällä yliopistohuumorista eklektistä musiikkia 80-luvulla, aikana jolloin *indie* oli oikeasti itsenäistä eikä löperösti määriteltä markkinointitermi. Uransa ensimmäisen luvun loppupuolella orkesteri intoutui tekemään kaksi levyä täynnä kolmesta kuuteen minuutti kestäviä novelleja ja romaaneja, ilmoille laulettuja kokoillan elokuvia ja tv:n minisarjoja. *Key Lime Pie* -levyltä kuultava ”Jack Ruby” on loistavaa aloituslausetta myöten kuin Don DeLilloa parhaimmillaan:

*I remember his hat tilted forward
his glasses are folded in his vest
and he seems like the kind of man who beats his horses,
or the dancers who work at a bar.*

Aihepiirikin on sama kuin DeLillon *Librassa*. Ilmaisuvoimaltaan ja -ekonomialtaan mieleen tulee myös James Ellroyn 60–70-lukujen salaliittorikasta politiikkaa käsittelevä tuotanto. Parin säkeistön aikana Camperin lauluntekijä David Lowery maalaa kuvan 50–60-lukujen korruptoituneesta Dallasista, jossa muuan mies yrittää

pärjätä. Tekstissä ikävöidään menneeseen, niin irrationaalista ja tuskallista kuin kaipuu onkin:

*Grant us the luxury, 'cause all our heroes are bastards
Grant us the luxury, 'cause all our heroes are thieves*

”All Her Favorite Fruit” kertoo kahden ihmisen taakse jääneestä suhteesta ja kipeän arkisesta kaipuusta. Puhelinoitoista, joiden aikana sanoja ei vaihdeta, ja talon ulkopuolella parkkeeratun auton ratissa istumisesta kerrotaan tavalla, joka tuo mieleen Raymond Carverin kipeimmillään. Lohtua haetaan mahdottomista unelmista ja arjen erotiikasta.

*She serves him mashed potatoes
And she serves him peppered steak, with corn
Pulls her dress up over her head
Lets it fall to the floor*

[...]
*And if I weren't a civil servant, I'd have a place
in the colonies
We'd play croquet behind white-washed walls and
drink our tea at four
Within intervention's distance of the embassy
The midday air grows thicker with the heat
And drifts towards the line of trees
When negroes blink their eyes, they sink into siesta*

Myös Steely Dan kykeni sanoituksissaan venymään parhaimmillaan uskomattomiin tekoihin. *Royal Scam* -levylle vietiin kappale ”Kid Charlemagne”, hieno tarina kemian päälle tajuavasta diileristä, joka ei huomaa sosiaalisessa viitekehysessään tapahtuvaa muutosta ajoissa:

*Did you realize
That you were a champion in their eyes
On the hill the stuff was laced with kerosene
But yours was kitchen clean*
[...]
*Now your patrons have all left you in the red
Your low rent friends are dead
This life can be very strange
All those day-glow freaks who used to paint the face
They've joined the human race*

Biisin pohjalta olisi aivan hyvin voinut kirjoittaa käsi-kirjoituksen elokuvaan kuten *Blow*, jossa Johnny Depp näyttää huumekauppias George Jungia. Teksti on aivan liian humaani ja täynnä murrettuja sävyjä soveltuakseen De Palma -filmiksi...

Huomattavasti brutaalimman tilanteen tarjoaa saman levyn ”Don't Take Me Alive”. Päällä on piiritys, jonka

piiritetty on päättänyt päättää räiskyen. Taustatarinaa valotetaan kutkuttavasti. Perhe vaikuttaa harmittomalta:

*I'm a bookkeeper's son
I don't want to shoot no one*

Mutta millaisessa organisaatiossa kertojan isä on tilintarkastajana?

*Well I crossed my old man back in Oregon
Don't take me alive
Got a case of dynamite
I could hold out here all night
Yes I crossed my old man back in Oregon
Don't take me alive*

Pakoteinä ovat kuolema tai hulluus. Ulkona odottaa lynkkaushaluissaan poriseva yhteiskunta. Toisaalta koko tilanne on kerrottu tavalla, joka saa kuulijan epäilemään, että kyseessä voi olla skitsofrenia:

*Can you hear the evil crowd
Their lies and the laughter
I hear my inside
The mechanized hum of another world
Where no sun is shining
No red light flashing
Here in this darkness
I know what I've done
I know all at once who I am*

Tässäkin tekstissä on vahva elokuvallinen ote. Perhedraama tuo mieleen Bruce Springsteenin *Nebraska*-levyltä löytyvän kappaleen ”Highway Patrolman”, jonka Sean Penn teki elokuvaksi *Indian Runner*.

Jos etsii lähes haiku-tyylistä tiivistämisen taitoa ja Richard Brautiganin verrattavaa kykyä havainnoida arkipäivää kevyen surrealistisella otteella, ZZ Topin Billy Gibbonsia ja Dusty Hilliä on vaikea voittaa. *Tres Hombres*-levyltä löytyy ”Waitin’ for the Bus”:

*Have mercy, been waitin' for the bus all day.
Have mercy, been waitin' for the bus all day.
I got my brown paper bag and my take-home pay.*

*Have mercy, old bus be packed up tight.
Have mercy, old bus be packed up tight.
Well, I'm glad just to get on and home tonight.*

*Right on, that bus done got me back.
Right on, that bus done got me back.
Well, I'll be ridin' on the bus till I Cadillac.*

Uskaltaako joku väittää, ettei blues ole ajankohtaista musiikkia? Minulle ja linjalle 23 välillä Kallio–Pasila tämä on arkipäivää. Tähän yhtymäkohta omaan todellisuuteeni päättyy. Laulun sanat määrittelevät tarkkaan yhteiskuntaluokan, joka keskivertoyhdysvaltalaisessa suurkaupungissa käyttää julkista liikennettä. Pieni palkka on saatu perjantain päätteeksi mukaan ja kotiin mennään

viinakaupan kautta. Ruskeassa paperipussissa on todennäköisesti *forty-ouncer* olutta, ehkä Thunderbird-, MD 20/20-, Cisco- tai Night Train -viiniä... Kuudella lauseella kokonainen elämä.

”Master of Sparks” on kuin katkelma teksasilaisesta *hillbilly-Bildungsromanista*. Nuoren Williamin kärsimykset. Koska pieni kaupunki ei tarjoa samanlaista jatkuvaa viriketulvaa kuin suuret kaupungit, huvi on tehtävä itse. Siitä ei aina hyvää seuraa, ainakaan jos pojat intoutuvat hitsaamaan kasaan metallisen pallon, jonka sisään sijoitetaan ralli-istuin nelipistevoineen. Pallon sisään matkustaja, pallo auton perään ja sitten vain kahdeksaakymppiä maantietä pitkin. Jossain vaiheessa jokin pakosti pettä. Lakonisella tavalla elämän poikamaisista tempauksista kertova teksti ei missään vaiheessa yritä hakea tapaukseen mitään sen suurempaa merkitystä tai sisältöä. Teksti on kuin uutistoimiston telex. Tämä antaa kuulijalle harvinaisen paljon tulkinnallista tilaa:

*We was out in the sticks down Highway Six and the crowd was just about right.
The speed was too, so out I flew like a stick of rollin' dynamite.
When I hit the ground you could hear the sound and see the sparks a country mile.
End over end I began to spin, but the ball started runnin' wild.
But it was too late as I met my fate and the ball started getting' hot.
But through the sparks and the flame
I knew that the claim of the Master of Sparks was gone.*

Bändin 70-luvun tuotanto muodostaa sadunomaisen kulttuurihistoriallisen dokumentin Teksasista ja rajaseudusta: legendaarisia bordelleja, vuohenrauhasiin perustuvia sukupuolenvaihdosleikkauksia meksikolaisilla radioaalloilla kauppaavia saarnamiehiä, juuri vankilasta päässeitä naisia liftaamassa, kasinoita... maagista realismia Teksasin tyyliin.

Formaattina traditionaalisissa rajoissa pysyvä popkappale pakottaa hyvän sanoittajan valitsemaan: sanooko jotain vai ei yhtään mitään. Hyvin tehtynä kumpikin valinta haastaa tekijänsä, mutta sattuva sanominen tunkeutuu syvemmälle sieluun.

pop kulturologiana

- 1 Guess Who, ”American Woman” (1970)
- 2 Don McLean, ”American Pie” (1971)
- 3 Paul Simon, ”American Tune” (1973)
- 4 John Cougar, ”American Son” (1977/1983)
- 5 Bob Seger, American Storm” (1986)
- 6 Robbie Robertson, ”American Roulette” (1987)
- 7 Madonna, ”American Life” (2003)
- 8 Lucinda Williams, ”American Dream” (2003)
- 9 Green Day, ”American Idiot” (2004)
- 10 Reckless Kelly, ”American Blood” (2008)

lista 7